

1. INNLEDNING

1.1 FORMÅL OG LOVGRUNNLAG

Vi opplever i dag en økende forståelse for hvor viktig en levende og livskraftig natur er for vår eksistens og trivsel. Miljøpolitikk og forvaltning av naturressursene er tema som blir hyppig debattert både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Naturressurser er fra gammel tid ivaretatt ved religiøse og kulturelle tradisjoner, og omtanke for de kommende generasjonene var en viktig rettesnor. Dessuten bodde det selv for bare noen tiår siden langt færre mennesker på jorden. Menneskene hadde heller ikke den teknologien som idag har gitt oss makt og mulighet til å ødelegge grunnlaget for liv på kloden på kort tid. Denne makten pålegger oss derfor et enormt forvalteransvar for miljøet og jordas naturressurser overfor de kommende generasjoner. Internasjonale avtaler som feks. Riokonvensjonen for bevaring av det biologiske mangfoldet er et eksempel på at de landene som har ratifisert avtalen har vedkjent seg dette ansvaret.

Plan- og bygningsloven (PBL), som er den overordnede loven for arealdisponering og ressursbruk, er sentral i all arealplanlegging. I denne lovens §2,1.ledd heter det: "Planlegging etter loven skal legge til rette for samordning av statlig, fylkeskommunal og kommunal virksomhet og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser og om utbygging". Stortingsmelding nr. 31 (1992-93) om den regionale planleggingen og arealpolitikken, stortingsmelding nr. 34 (1990-91) om miljøvern i kommunen og for eksempel Oslo-erkæringen om miljø helse og livsstil (IULA-konferansen 1991, kommunenes sentralforbund) pålegger kommunen et generelt ansvar for biologisk mangfold. Regjeringen har konkretisert sine forventninger til kommunen gjennom et eget rundskriv (T-937, tenke globalt - handle lokalt, nasjonalt prioriterte satsningsområdet for det kommunale miljøvernarbeidet). I dette rundskrivet beskrives fem satsningsområder som miljøverndepartementet ber kommunene konsentrere seg om. Et av disse er biologisk mangfold.

En liten, men svært synlig del av det biologiske mangfoldet har blitt gitt et særskilt vern gjennom viltloven fra 1981 med endringer. Denne loven omfatter alle viltelevende landpattedyr og fugl, amfibier og krypdyr. En forutsetning for at vi skal opprettholde levedyktige bestander av alle viltartene, er at dyrene sikres leveområder som tilfredsstillende den enkelte arts krav. I viltlovens formålsparagraf (§1) heter det:

"Viltet og viltets leveområder skal forvaltes slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares."

I § 3 siste del heter det:

"Ved enhver virksomhet skal det tas hensyn til viltet og dets egg, reir og bo, slik at det ikke påføres unødig lidelse og skade.

Videre heter det i Viltlovens § 7:

"Hensynet til viltinteressene skal innpasses i den oversiktlige planleggingen i kommune og fylke. Under utarbeiding av slike planer skal vedkommende myndighet på et tidlig tidspunkt søke samarbeid med viltorganene."

Naturvernloven av 1970 gir mulighet for områdevern og er derfor viktig i viltsammenheng. Det vil imidlertid aldri bli snakk om store arealer med totalfredning, og lover som regulerer bruken av utmarka er derfor av stor betydning. Som eksempler nevnes:

- Lov om motorferdsel i utmark av 1977
- Plan og bygningslov av 1985
- Lov om skogbruk og skogvern av 1965

Målet er at viltinteressene skal bli vurdert og tatt hensyn til i all arealplanlegging som griper inn i viltets leveområder. For å kunne oppfylle § 7 kreves det solid kunnskap om viltet i det aktuelle planområdet. Kunnskapen må kartfestes slik at arealplanleggere i sitt daglige arbeid kan ta de nødvendige hensyn. Redskaper som skal dekke dette behovet er viltkartverket.

1.2 BAKGRUNN

Bakgrunnen for å lage et viltkart er først og fremst å skape et dokument til bruk i arealforvaltningen. Det skal fremme viltinteressene i den samlede ressursdisponeringen. Tradisjonelt har viltnemnda stått sentralt i arbeidet med viltsaker på det lokale plan. Viltnemnda var fram til 1993 statlig og fungerte som et bindeledd mellom kommunen og den sentrale viltforvaltningen, representert ved Fylkesmannens miljøvernnavdeling og Direktoratet for naturforvaltning.

Fra og med 1993 ble ansvaret for den kommunale viltforvaltning overført til kommunene. I Sarpsborg ble det vedtatt at den sittende viltnemnda, inntil videre, skal fortsette å fungere som tidligere. For enkelhets skyld, og siden "viltnemnda" er et godt innarbeidet begrep, vil det fremtidige "viltorganet" i kommunen heretter omtales som viltnemnda.

Siden viltnemnda skal fungere som høringsinstans i plansaker som har betydning for viltet, er et godt viltkart det beste redskapet den kan ha for å dokumentere viltinteressene i konflikter vedrørende arealdisponeringen.

Viltkartet er også ment å være et verktøy i den enkelte grunneiers arealplanlegging. Ved å innarbeide hensyn til viltet ved planlegging av avvirking, skogsbilveier osv. kan viltinteressene sikres uten at det bør gå ut over lønnsomheten i det enkelte prosjekt. Viltkartet inneholder mange opplysninger om viktige lokaliteter for viltet som feks. tiurleiker og fiskeørnreir. Disse opplysningene om sårbare lokaliteter kan grunneierne få tilgang til ved å kontakte viltnemnda. Viltnemnda kan også gi råd om hvordan grunneier best skal kunne ta hensyn til viktige viltbiotoper i sin arealplanlegging.

I et viltkartverk blir det samlet mye verdifull informasjon om naturgrunnlaget i den enkelte kommune. Denne informasjonen kan helt klart nyttes til langt flere formål enn bare arealplanlegging.

Materialet kan tilrettelegges for en mer allmenn bruk, bl.a. til undervisningsformål i skolene og markedsføring og salg av kommunen som reisemål. Også for naturforskningen har viltkartet stor verdi.

De tidligere viltkartene i Østfold er preget av en ensidig fokusering på det jaktbare viltet. I tillegg er kartene dårlig kjent blant folk flest og mange av opplysningene foreldet pga. manglende revisjonsrutiner. Dette er forhold vi håper å få endret på gjennom denne revideringen.

I tråd med det utvidede viltbegrepet i viltlovens § 2 hvor vilt er definert som alle viltlevende landpattedyr, fugler, amfibier og krypdyr, skal det nye viltkartet vise artsmangfoldet i kommunen. Ikke alle artene kan kartfestes, men i tillegg til kartet finnes det også en statusrapport over alle arter registrert i kommunen.

1.3 UTFORMINGEN AV VILTKARTVERKET

Viltkartverket, bestående av rapport og kart, er en samling og systematisering av den kunnskap som allerede eksisterer om viltet i en kommune. Første trinn i prosessen er å bygge opp et kontaktnett med folk som kjenner og er interessert i viltforholdene i området. Dermed intervjuer ressurspersoner på viltsiden og samle inn opplysninger.

Mye informasjon ligger nedtegnet i tidligere arbeider fra områdene, så litteraturstudier er en viktig del av arbeidet. Bare i mindre grad er innsamlingen basert på egne undersøkelser og kartlegging ute i felt.

Før resultatene blir publisert i rapport og på kart blir de nøye gjennomgått og vurdert av et arbeidsutvalg. I Sarpsborg er dette arbeidsutvalget sammensatt av representanter fra viltnemnda, miljøvernssjefen i kommunen, en representant fra grunneierne, kommunens plansjef, to representanter fra miljøutvalget, fylkets viltforvalter, samt prosjektlederen. Med denne sammensetningen mener vi å få arbeidet fram et produkt med stor nøyaktighetsgrad og som fungerer best mulig i den rollen det skal spille.

I det gamle viltområdekartet er alle opplysninger tegnet inn på ett kartblad. For å beholde oversikten når artsantallet og opplysningsmengden øker, blir viltet i det nye viltkartverket inndelt i tre temagrupper som får hvert sitt temakart. Ett temakart for hjortevilt, ett for småvilt, og ett for truede og sårbare arter.

Opplysningene i temakartene danner hovedgrunnlaget for et avledet kart, det offisielle viltområdekartet, hvor viltets leveområder er det viktige. På dette kartet deles kommunen inn i tre ulike kategorier viltområder:

Særlig viktige viltområder

Disse områdene har høyeste prioritet i viltforvaltninga, og representerer tilsammen et tverrsnitt av kommunens natur og fauna. Følgende retningslinjer gjelder for disse områdene:

-
- I disse områdene tillegges viltinteressene avgjørende vekt i arealplanleggingen.
 - Her ønskes det ikke noen form for tekniske inngrep som vil føre til forringelse av viltkvalitetene i områdene.
 - Også tiltak som vil føre til økt forstyrrelse eller økt ferdsel i områdene skal unngås.
 - Her er det ved planlegging av tiltak / aktiviteter, særlig viktig med en tidlig kontakt med viltmyndighetene.

Viktige viltområder

Disse områdene er også høyt prioritert som viltområder, men har ikke fullt så mange viktige kvaliteter for viltet som de særlig viktige viltområdene. Viltinteressene tillegges stor vekt i arealplanleggingen, og i hovedsak gjelder de samme retningslinjene her, som for de særlig viktige viltområdene.

Andre viltområder

Dette er områder hvor viltinteressene ikke har avgjørende betydning i arealforvaltningen. At det i kommunen er satt av særlig viktige og viktige viltområder betyr ikke at vilthensyn ikke må tas ved planlegging av inngrep ellers i kommunen.

Det er viktig å presisere at selv om et område blir gitt status særlig viktig eller viktig viltområde, legger dette ingen restriksjoner på den tradisjonelle næringsvirksomheten i områdene.

Grunneierne oppfordres imidlertid til å ta spesielle hensyn til viltet i disse områdene, og oppfordres ved planleggingen av inngrep til å ta kontakt med viltnemnda. Viltnemnda vil da kunne påvise eventuelle viktige lokaliteter som turløyper og fiskeøymreir m.m., og vil også kunne gi råd om hvordan viltinteressene kan ivaretas på best mulig måte.

Kriterier for prioriteringen av områdene

Avgjørelsen om hvilken kategori et område faller inn under tas av arbeidsutvalget.

Prioriteringen av områdene blir et avveinings spørsmål som i stor grad støtter seg til arbeidsutvalgets skjønn. Det er satt opp fire kriterier for prioritering, hvorav de to første anses som hovedkriterier.

- Området er viktig biotop for flere viltarter, dvs. spesielt artsrike områder.
- Området er viktig biotop for en eller flere truede eller sårbare arter.
- Området er et typeområde for kommunen, og inneholder levedyktige populasjoner av de artene som naturlig har tilhold i områdetypen.
- Områdets størrelse har betydning, da et stort område er mindre utsatt for at arter går ut ved naturlige bestandssvingninger. Et stort område er også mindre sårbart for forstyrrelser.

I tillegg blir det lagt vekt på om områdene er av lokal, regional eller nasjonal betydning.

Når et område blir gitt kategorien "særlig viktig viltområde" er det ut i fra en nøye faglig vurdering. Områdene er særlig sårbare for inngrep og/eller er viktige nøkkelområder for viltet.

Her er alle former for inngrep som kan skade viltet uønsket, og alt som planlegges må i god tid oversendes viltnemnda på høring.

Viltet er ingen statisk ressurs som blir registrert en gang for alle. Hele naturen, og spesielt dyrelivet, er i stadig forandring, og et viltkart krever derfor kontinuerlig revisjon for å gi et tidsriktig bilde av viltforholdene i kommunen. Det er et mål for denne omgangen med kartlegging å innarbeide rutiner som sikrer en slik løpende revidering.

Viltnemnda må sørge for at alle opplysninger om vilt som kommer inn blir ført i artslista og tegnet inn på det uoffisielle grunnlagskartet (B-kartet). Viltnemnda bør også gå aktivt inn for å holde viltkartet oppdatert ved for eksempel å spørre ressurspersoner på viltsiden om konkrete opplysninger angående viltet. Eksempler på viktig informasjon som bør føres inn i viltkartverket:

- Nye arter i kommunen
- Bestandsendringer hos de enkelte arter
- Viktige viltområder som ikke har kommet med på viltkartet

Den første juni hvert år skal en kopi av all ny informasjon på artslista sendes viltforvalteren i fylket. Dette er meget viktig for å kunne holde den landsomfattende databasen for vilt oppdatert.

Rapporten er en viktig del av viltkartverket. Den er delt i tre hoveddeler. Første del er en generell beskrivelse av metoden som blir brukt for å framstille viltkartet. For lesere som ikke kjenner kommunen er det også gitt en kort presentasjon av naturgrunnlaget i Sarpsborg. I andre del, den beskrivende delen, er de prioriterte viltområdene beskrevet og det er argumentert for hvorfor et område er gitt prioritet. En viktig del av rapporten er en fullstendig statusliste over faunaen i kommunen med kommentarer. Det er også satt opp en oversikt over truede arter i kommunen, med vekt på artenes lokale trusselfaktorer. I tredje del, som er kalt forvaltningsdelen, tar rapporten for seg viltet som ressurs og spesielle konflikter som truer viltinteressene. Rapporten trekker opp en skisse for forvaltningen av viltet i kommunen, samt forslag til konkrete tiltak som har kommet frem under arbeidet med viltplanen.

Rapporten med det offisielle viltkartet (A-kartet) skal distribueres til alle som jobber med arealplanleggingen i kommunen. Flere viltområder grenser mot, og strekker seg inn i nabokommunene. Miljøvernlederne og viltnemndene i disse kommunene bør derfor ha et eksemplar, slik at områdene kan bli tatt hensyn til uavhengig av kommunegrensene. Det er også ønskelig at spesielt interesserte kan få et eksemplar ved å kontakte kommunen.

1.4 BESKYTTELSE AV VILTOPPLYSNINGER OM SÅRBARE ARTER

Ikke all informasjon i viltkartverket egner seg for offentliggjøring. Det blir lagt stor vekt på å beskytte sårbare arter og biotoper mot ulovlig og uvetting forstyrrelse og ødeleggelse. Særlig

utsatt her er rovfuglreir, tiur- og orrfuglleiker, hekkeplasser og yngleplasser for truede arter etc. Disse opplysningene blir ikke tatt fram før artene eller lokalitetene er direkte truet av eventuelle inngrep.

Grunnlagkartverket (B-kartet) med tilhørende viltobservasjonslister er unntatt fra offentlighet med henvisning til Lov om offentlighet i forvaltningen av 19 juni 1970 nr. 69, § 5 og § 6 pkt.

2c. Grunnlagkartverket skal oppbevares nedlåst sammen med listene med viltobservasjonene.

I henhold til "Forskrift om offentlighetslovens anvendelse på EDB-materiale" (kong. res. 19.12.1986), får offentlighetsloven samme anvendelse på EDB-materiale som på andre dokumenter i den offentlige forvaltning. Databasen hvor viltobservasjonene blir lagret må ut i fra dette betraktes som et "dokument" som må unntas offentlighet med hjemmel i offentlighetsloven, dersom utenforstående ikke skal kunne kreve innsyn i det.

Databasen for viltobservasjonene skal videre være installert på en egen datamaskin (PC), som ikke skal være tilknyttet et nettverk. Tilgangen til databasen skal være beskyttet med passord, og skal bare kunne betjenes av den person som av kommunen blir overlatt dette ansvaret.

Kopiering av grunnlagkartene, viltobservasjonslistene eller datamateriale fra vilt-databasen er ikke tillatt. En kopi av grunnlagsmaterialet oppbevares av viltforvalteren hos Fylkesmannen i Østfold.